

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

УКРАЇНСЬКОГО
КАТОЛИЦЬКОГО
УНІВЕРСИТЕТУ

число XII

серія
БОГОСЛОВ'Я
випуск 6

львів 2019

ISSN 2075-4817

Наукові записки УКУ. – Львів, 2019. – Число XII. – Серія: «Богослов'я». – Вип. 6. – 448 с.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 15066-3638Р від 07.04.2009
Видається з 2009 р.

Редакційна рада

Богдан Прах, габілітований д-р гум. наук (PhD), канд. іст. наук – *голова ради*
Борис Іудзяк, д-р філософії (PhD), канд. іст. наук
Уляна Головач, канд. філол. наук
Марія Горяча, д-р наук з богослов'я
Тарас Добко, д-р філософії, канд. філос. наук
Роман Завійський, д-р наук з богослов'я
Софія Опацька, канд. економ. наук
Ярослав Притула, канд. фіз.-техн. наук
Ігор Скочиляс, д-р істор. наук
Світлана Стельмах, канд. пед. наук
Володимир Турчиновський, д-р філософії, канд. філос. наук
Андрій Ясіновський, канд. іст. наук

Редакційна колегія серії:

Вадим Ададуrow, д-р іст. наук
Олег Гірник, ліц. богослов'я – *відповідальний секретар*
Марія Горяча, д-р наук з богослов'я – *головний редактор*
Петро Галадза, д-р богослов'я
Роман Завійський, д-р наук з богослов'я
Ігор Скочиляс, д-р іст. наук
Волт Стівенсон, д-р класичних наук
Мирослав Татарин, д-р богослов'я
Михайло Черенков, д-р філос. наук
Юрій Ясіновський, д-р мистецтвознавства

Рецензенти випуску

Тарас Хомич, д-р богослов'я
Роман Соловій, д-р філос. наук
Юрій Чорноморець, д-р філософ. наук

Рекомендовано до друку Вченою радою філософсько-богословського факультету
Українського католицького університету (протокол № 8 від 19 грудня 2017 р.)

© Український католицький університет, 2019
Усі права застережено

Адреса редакції серії «Богослов'я»:
вул. Хуторівка, 35а, м. Львів, 79070, тел.: (+38032) 240-99-56
веб-сайт: www.nz-theology.ucu.edu.ua, ел. пошта: nz.theology@ucu.edu.ua

ЗМІСТ

Статті

Біблістика

Галина ТЕСЛЮК

Едемський сад як утрачений сакральний простір 9

Володимир ЛУКІН

Священство у міжзавітний період: короткий екскурс-аналіз 21

Євген ЛЕМЦЬО

Жінка та її діти у 4 книзі Макавеїв 16-18 та Одкровенні 12:
експеримент у богословській рефлексії над свідченням грецької Біблії 35

Літургіка

Петро ГАЛАДЗА

Православне богослов'я таїнств у XX столітті й сьогодні 57

Василь РУДЕЙКО

«Літургійна однообразність»:
текстуально-ритуальний моноліт чи єдність у вірі? 89

Ігор ВАСИЛИШИН

Києво-Печерська «Постова тріодь» 1640 року
як одне з джерел богослужбового уставу УГКЦ 107

Патристика

Богдан ЗАВІДНЯК

Про Логос у Філона Александрійського 121

Аарон МІЛАВЕК

Сум'яття в дослідженнях «Дідахе»: пошук перспективи на майбутнє 137

Віктор ЖУКОВСЬКИЙ

Богослов'я енергій Григорія Палами: головні аспекти і значення 163

Єлена (Любов) КОЛЯДЮК

Святоотцівська інтерпретація «скелі» в Мт 16:18 через
призму полеміки між Львом Кревзою і Захарією Копистенським 207

Еклезіологія

Тарас КУРИЛЕЦЬ	
Поняття уніатизму: історія та сучасність	221
Ігор РАНЦЯ	
Баламандська декларація 1993 року та її рецепція в різних церковних середовищах: до 25-річчя історії документа	243
Олександр СОЛДАТОВ	
«Альтернативне» православ'я в сучасній Україні: типологія, походження, структура	273
Сучасні питання богослов'я	
Анатолій БАБИНСЬКИЙ	
Як розвивається богослов'я? Теорія Томаса Куна та її застосування в теології	305
Джон Ентоні БЕРРІ	
Євхаристійна еклезіологія Йозефа Ратцінгера	319
Марія ЯРЕМА	
Сурогатне материнство: етичні аспекти	343
Едмунд АРЕНС	
Критично, церковно, комунікативно: Фундаментальне богослов'я як богослов'я публічне	359
Іван ГЛОВА	
Компетенції і сфера відповідальності психолога у формації кандидатів до священства	379
Огляди та рецензії	
Тарас КУРИЛЕЦЬ. Will T. Cohen. <i>The Concept of "Sister Churches" in Catholic-Orthodox Relations since Vatican II</i> [= Studia Oecumenica Friburgensia, 67]. Münster: Aschendorff Verlag 2016. 308 с.	389
Ігор ВАСИЛИШИН. Ольга Седакова. <i>Мариинь слёзы. К поэтике литургических песнопений</i> . Київ: Дух і літера 2017. 172 с.	394
Василь РУДЕЙКО. «Заспіваймо Господеві пісню нову»: Нотатки до нового «Молитовника православних вірян»	399
Андрій ОЛІЙНИК. Ryszard Hajduk. <i>Preewangelizacja</i> . Kraków: Homo Dei 2017. 256 с.	410
Ігнатія ГАВРИЛИК. Rafał Kosiński. <i>Holiness and Power. Constantinopolitan Holy Men and Authority in the 5th Century</i> [= Millenium Studies, 57]. Berlin–Boston: Gruyter 2016. XIV + 274 с.	416

ЗМІСТ

<i>Йосафата</i> Дробик. Генрі Марш. <i>Ні сонце, ані смерть. Зі щоденників нейрохірурга: рефлексії</i> / перекл. з англ. Катерини Міхаліциної. Львів: Видавництво Старого Лева 2017. 336 с.	421
<i>Олег</i> Гірник. Архімандрит Кирило (Говорун). <i>Українська публічна теологія</i> . Київ: Відкритий Православний Університет Святої Софії-Премудрості, Дух і Літера 2017. 144 с.	425
<i>Анатолій</i> ДЕНИСЕНКО. Архімандрит Кирило Говорун. <i>Мета-еклезіологія: Хроніки самоусвідомлення Церкви</i> / перекл. з англ. Олексій Панич. Київ: Дух і Літера 2018. 328 с.	433
<i>Ілля</i> Бей. Dariusz Karłowicz. <i>Socrates and Other Saints: Early Christian Understandings of Reason and Philosophy</i> / перекл. Artur Sebastian Rosman, передмова Rémi Brague. Eugene, OR: Cascade Books, Wipf and Stock 2017. xvii + 93 с.	439
<i>Марія</i> ГОРЯЧА. Marcela Andoková. <i>Rečnické umenie sv. Augustína v kázňach k stupňovým žalmom</i> . Bratislava: Vydavateľstvo IRIS 2013. xiv + 266 с.	441
<i>Наші автори</i>	445

TABLE OF CONTENTS*

Articles

Biblical Studies

Halyna TESLYUK

The Garden of Eden as a Lost Sacred Space 9

Volodymyr LUKIN

The Priesthood in the Second Temple Period:
a Short Excursus-Analysis 21

Eugene E. LEMCIO

The Woman and Her Children in 4 Maccabees 16-18 and Revelation 12:
an Experiment in Theological Reflection
upon the Witness of the Bible in Greek 35

Liturgical Studies

Peter GALADZA

Twentieth-Century and Contemporary Orthodox Sacramental Theology 57

Vasyl RUDEYKO

“Liturgical Uniformity”: Textual-Ritual Monolith or Unity in Faith? 89

Ihor VASYLYSHYN

The Kyiv-Pechersk Triodion of 1640 as One of Sources for
the Liturgical Statute of the Ukrainian Greek-Catholic Church 107

Patristics

Bohdan ZAVIDNIAK

The Logos in Philo of Alexandria 121

Aaron MILAVEC

The Disarray in Didache Research – Quest for a Viable Future 137

Viktor ZHUKOVSKYY

Gregory Palamas’ Theology of Energies: Main Aspects and Significance 163

Yelena (Lyubov) KOLYADYUK

The Patristic Interpretation of the “Rock” in Mt 16:18 through the Prism
of Polemics between Lev Krevza and Zachariya Kopystensky 207

* A summary in English can be found at the end of each article.

*Ecclesiology***Taras KURYLETS**

The Concept of Uniatism: History and Contemporary Use 221

Ihor RANTSYAThe Balamand Declaration of 1993 and its Reception
by Different Church Milieus: to the 25th Anniversary of the Document 243**Aleksandr SOLDATOV**“Alternative” Orthodoxy in Contemporary Ukraine:
Typology, Origin, Structure 273*Contemporary Issues of Theology***Anatoliy BABYNSKYI**How Theology is Developing?
Thomas Kuhn’s Theory and its Application to Theology 305**John Anthony BERRY**

Joseph Ratzinger on Eucharistic Ecclesiology 319

Mariya YAREMA

Surrogate Motherhood: Ethical Issues 343

Edmund ARENSCritically, Ecclesiastically, Communicatively:
Fundamental Theology as Public Theology 359**Ivan HLOVA**Psychologist’s Competences and Area of Responsibility
in the Formation of Candidates to Priesthood 379**Reviews****Taras KURYLETS**. Will T. Cohen. *The Concept of “Sister Churches” in Catholic-Orthodox Relations since Vatican II* [= *Studia Oecumenica Friburgensia*, 67]. Münster: Aschendorff Verlag 2016. 308 с. 389**Ihor VASYLYSHYN**. Ольга Седакова. *Мариини слёзы. К поэтике литургических песнопений*. Київ: Дух і літера 2017. 172 с. 394**Vasyl RUDEYKO**. «Заспіваймо Господеві пісню нову»: Нотатки до нового «Молитовника православних вірян» 399**Andriy OLIYNYK**. Ryszard Hajduk. *Preewangelizacja*. Kraków: Homo Dei 2017. 256 с. 410**Ihnatiya HAVRYLYK**. Rafał Kosiński. *Holiness and Power. Constantinopolitan Holy Men and Authority in the 5th Century* [= *Millenium Studies*, 57]. Berlin–Boston: Gruyter 2016. XIV + 274 с. 416

ЗМІСТ

<i>Josafata ДРОВУК</i> . Генрі Марш. <i>Ні сонце, ані смерть. Зі щоденників нейрохірурга: рефлексії</i> / перекл. з англ. Катерини Міхаліциної. Львів: Видавництво Старого Лева 2017. 336 с.	421
<i>Oleh HIRNYK</i> . Архімандрит Кирило (Говорун). <i>Українська публічна теологія</i> . Київ: Відкритий Православний Університет Святої Софії-Премудрості, Дух і Літера 2017. 144 с.	425
<i>Anatoliy DENYSENKO</i> . Архімандрит Кирило Говорун. <i>Мета-еклезіологія: Хроніки самоусвідомлення Церкви</i> / перекл. з англ. Олексій Панич. Київ: Дух і Літера 2018. 328 с.	433
<i>Ilya BEY</i> . Dariusz Karłowicz. <i>Socrates and Other Saints: Early Christian Understandings of Reason and Philosophy</i> / translation by Artur Sebastian Rosman, preface by Rémi Brague. Eugene, OR: Cascade Books, Wipf and Stock 2017. xvii + 93 с.	439
<i>Mariya HORYACHA</i> . Marcela Andoková. <i>Rečnické umenie sv. Augustína v kázňach k stupňovým žalmom</i> . Bratislava: Vydavateľstvo IRIS 2013. xiv + 266 с.	441
<i>Our Authors</i>	445

на нові виклики у сучасному мінливому світі, а й через факт, що дає евангелізаторам і душпастирям зрозумілі й чіткі орієнтири, адже не секрет, що активним християнам інколи важко віднайти себе у бурхливій реальності сьогодення, що постійно змінює вектори розвитку. Важливим фактором, який переконує читача у потребі перед'євангелізації, є її присутність у ранньохристиянській місії, якій вдалося захопити поганський світ красою і мудрістю евангельського вчення, переконавши його стати на бік християнства. Перед'євангелізаційні старання сьогодення можна «вважати вступом до інтеркультурації, що полягає в діалозі вже евангелізованої культури з культурою, яка чекає на своє очищення та вдосконалення у світлі Христової істини» (с. 222). І все це заради того, щоб у місійній діяльності та пасторальній практиці здобути все більше і більше готових іти за Христом до Божого Царства.

Андрій Олійник

Rafał Kosiński. *Holiness and Power. Constantinopolitan Holy Men and Authority in the 5th Century* [= *Millenium Studies*, 57]. Berlin–Boston: Gruyter 2016. XIV + 274 с.

Серед різних феноменів церковного та загальнолюдського життя явище монашества було і залишається, з одного боку, одним із найменш зрозумілих, а з іншого – таким, яке упродовж історії мало неабиякий вплив на різні сфери людського життя. Феномен монашества стає ще більш незрозумілим, якщо зважати на те, що це явище як у зародку, так і в подальшому розвитку було немовби відсторонене від усього мирського, від справ світу цього, його проблем та зацікавлень. Монашество інтенсивно розвивалося та поширювалося по цілій Візантійській імперії, однак у столиці – в Константинополі – у перші століття становлення християнства його роль була особливою: тут воно хоч і залишалося чужим для світу, однак було змушене поступово інтегруватися в існуючу церковну та політичну структуру столиці.

Саме до теми відносин між монашеством та світською і церковною владою візантійської столиці у V ст. звертається Рафал Косінський у монографії «Святість і влада. Святі Отці Константинополя та владний авторитет у V ст.», що вийшла друком у 2016 році. Метою та завданням свого дослідження автор чітко формулює вже у перших рядках праці: «проаналізувати ідеал відносин між святим і владою в Константинополі V ст. [...], а також спробувати з'ясувати, які історичні чинники могли вплинути на формування даного ідеалу» (с. 1). В чіткому та досить інформативному вступі (с. 1-19) автор розглядає *status questionis* досліджуваного питання, а також подає панорамний огляд раннього візантійського монашества в околицях Константинополя, звертаючи увагу на деякі його особливості. Ця інформація справді дуже корисна, адже допома-

гає розуміти ментальність та обставини життя візантійської столиці IV–VI ст., а водночас націлює читача на думку про існування третьої влади, окрім світської та церковної, – йдеться про духовний авторитет, що своєю важливістю не поступався двом попереднім.

З великої кількості житій святих, які подвизалися в околицях Константинополя в той період, автор для свого дослідження обирає лише чотирьох (Іпатія, Олександра Акиміта, Даниїла Стовпника, Маркела Акиміта), керуючись у цьому виборі чіткими критеріями: житіє мало бути написано за порівняно короткий час після смерті святого і містити багато інформації про реалії тогочасного столичного життя (с. 3-4). Детальний аналіз чотирьох житій формує чотири основні розділи даного дослідження, які побудовані за однаковою схемою: характеристика джерела (авторство та датування, структура, біографічні дані) та аналіз (відносини з різними світськими можновладцями, включно з імператором, і з представниками церковної влади).

Перший розділ (с. 21-83) дослідник присвячує «Житію Іпатія»¹. Вже спочатку автор наголошує, що Калинік, біограф Іпатія, ігумена Руфіанського монастиря, походив із сирійського середовища. Це, на думку дослідника, важлива деталь, оскільки всі інші подвижники, про яких йтиме мова, теж були сирійського походження, і, можливо, саме різниця ментальностей впливала на непорозуміння і конфлікти зі світською та церковною владою Константинополя. Косінський не розвиває у своєму дослідженні тему конфлікту ментальностей, яку цікаво би було дослідити саме у контексті міжособистісних стосунків.

Аналізуючи невисокий літературний рівень «Житія Іпатія», дослідник звертає увагу на те, що автор «Житія» не отримав «класичної» грецької освіти і що, ймовірно, цей твір був написаний, так би мовити, для внутрішнього вжитку монастиря, який переживав кризу після смерті ігумена (с. 26). Далі Косінський подає тематичний аналіз твору, досліджуючи спочатку стосунки Іпатія з політичною владою (с. 41-65), а потім – з церковною (с. 66-83). Цікаво, що у першому випадку Іпатій постає зразковим громадянином, який шанує світські закони та підтримує міцні і щирі стосунки з імператором і його оточенням та з аристократією столиці, а водночас залишається безкомпромісним представником священної сфери у світському оточенні. Завдяки своїй святості Іпатій користується беззаперечним авторитетом серед світських можновладців. Саме в контексті цих стосунків Іпатія зі світською владою Косінський уводить поняття «духовного авторитету» (с. 53), яке є провідною темою цілої праці і сполучною ланкою між чотирма «Житіями». Розповідь про непорозуміння між Іпатієм та колишнім консулом Монахієм свідчить про те, що існує неминучий конфлікт між світським та священним, який, безумовно, завжди закінчується перемогою священного (с. 53). У цій частині дослідження автор також

¹ Callinicos. *Vie d'Hypatios* / introduction, texte critique, traduction et notes par G. J. M. Bartelink. Paris 1971.

звертає увагу читача на те, яке важливе місце у житті Константинополя V ст. займали монаші спільноти.

Наступна тема – Іпатій і церковна влада (с. 66-83) – має дещо інший характер. Святий був відомий в усьому римському світі та провадив листування з церковними достойниками з різних регіонів імперії. Виявляючи пошану до єрархії, Іпатій, однак, не вагався картати єпископів, зокрема, коли йшлося про моральні засади чи правди віри. Так було у випадку з Несторієм (с. 73-78) та Євлалієм (с. 79-83), у юрисдикції якого перебував Руф'янський монастир. В обох випадках духовний та моральний авторитет Іпатія, що ґрунтувався на святості останнього, стояв навіть понад владою єпископа, а у ситуації непорозуміння сама імператриця, як представниця світської влади, прийшла на допомогу Іпатію, тоді як єпископи висловили йому свою недовіру. На основі детального аналізу різних непорозумінь між монашеством та єпископами Косінський робить важливе і небезпідставне узагальнення про те, що, зазвичай, монашество Константинополя не користувалося підтримкою церковної влади, а навіть перебувало з нею у конфлікті (с. 72).

Другий розділ (с. 85-115) присвячений «Життю Олександра Акиміта»². Олександр був засновником обителі невсипущих, яка постала у середині V ст. в Сирії. Ця частина дослідження Рафала Косінського відразу вражає читача реалістичністю: Олександр представлений як людина, яка не мала успіху у своїх починаннях. Окрім того, низький рівень ідеалізації та відсутність чудесного виміру свідчать про високий рівень правдивості подій, описаних у «Життю». Як і у випадку з Іпатієм, Косінський звертає нашу увагу на те, що Олександр походив із Сирії, а до Константинополя прибув щойно наприкінці життя, і саме його сирійське походження часто ставало причиною непорозумінь та відвертих конфліктів як зі світською, так і з церковною владою (с. 100-101). Однак тут авторові дослідження йдеться не стільки про різницю ментальностей, скільки, радше, про дійсно доктринальні непорозуміння, як, наприклад, звинувачення Олександра у месаліанстві – ересі, що була досить поширена на території Сирії та Месопотамії. Досить доречним є екскурс «Месаліанські тенденції у *Vita Hipatii* та *Vita Alexandri*» (с. 109-115), який Рафал Косінський подає наприкінці другого розділу і який допомагає краще зрозуміти церковно-політичну ситуацію того часу.

Особливістю «Життя Олександра» є те, що агіограф описує його як людину імпульсивну, яка не вміє і не намагається будувати стосунки, а радше безкомпромісно вказує на вади і моральні недосконалості християн. Косінський зазначає, що Олександр «безпощадно таврував найвищих представників як світської, так і церковної влади» (с. 104, 106). Цікаво, що з усіх чотирьох подвигників, представлених у дослідженні, Олександр єдиний критикує світську

² *Vita Alexandri* / перекл. і ред. É. de Stoop [= *Patrologia Orientalis*, VI/5]. Paris 1911, с. 645-705 [1-65].

владу і тому перебуває з нею у постійному конфлікті (с. 109), через що його спільноту виганяють з Константинополя. Лише завдячуючи Іпатію, ігумену-ві Руф'янського монастиря, спільнота невсипущих не дійшла до повної руїни. Крім того, Олександр, як в Антіохії, так пізніше і в Константинополі, пропагував крайні форми аскетизму, які суперечили традиційному вченню Церкви, а тому часто були неприйнятними для загалу вірних (с. 115).

Набагато оптимістичнішим є третій розділ праці, де Рафал Косінський аналізує «Житіє Даниїла Стовпника» (с. 117-207). Ця частина опрацьована найповніше і найдетальніше з усіх розділів. Автор базується тут на критичному виданні Іполита Деле³. Своім звичаєм Косінський досліджує спочатку ідентичність та походження автора «Житія» (с. 119-122) – ним, ймовірно, був один з учнів Даниїла – а далі подає коротку біографію святого та детально аналізує його відносини зі світською та церковною владою. Третій розділ праці Косінського цікавий з декількох причин. Найперше, що автор подає еволюцію відносин між Даниїлом та владою. Незважаючи на дивовижний подвиг (стояння на стовпі), Даниїл не ігнорує світське життя свого оточення, намагається підтримувати добрі стосунки з людьми. Його взаємини з владою – це певний процес: від ворожого і недовірливого ставлення влади до святого та його аскези аж до повного довір'я та виявів найвищої пошани як з боку імператора, так і з боку церковних достойників. По-друге, з історичної точки зору, важливим є детальний опис стосунків Даниїла з різними імператорами (Лев I – с. 129-147, Лев II – с. 147, Зенон – с. 147-152, Василіск – с. 152-161, Атанасій – с. 161-163), імператрицями (Верина – с. 164-166, Зенона – с. 166, Аріадна – с. 167-168), а також з Константинопольськими патріархами (Анатолій – с. 190-192, Геннадій – с. 192-197, Акакій – с. 197-202 та Євтимій – с. 202-204). Описуючи авторитет Даниїла, Косінський ілюструє свою розповідь подіями з «Житія», де як імператор, так і патріарх поклонилися святому Даниїлу, віддаючи йому найглибшу пошану (с. 135, 159). Без сумніву, за цією пошаною – невтомний подвиг святого, його смирення та надзвичайні риси. Не полишаючи свого стовпа, Даниїл стає радником імператора (с. 140) і духовним провідником столиці.

I, нарешті, четвертий розділ (с. 209-232) присвячений аналізу «Житія Маркела Акиміта»⁴. Знаємо, що Маркел був третім після Олександра довголітнім ігуменом обителі невсипущих. Після розгляду різних припущень про дату написання та авторство «Житія» (с. 211-221), Косінський береться за аналіз взаємин між Маркелом та владою. Цей розділ теж має свою особливість, оскільки Маркел постає перед нами як ігумен вже сформованого успішного монастиря, який пережив свою кризу за часів Олександра і тепер втішається авторитетом

³ Vita S. Danielis Stylitae / вид. Hippolytus Delehaye // *Analecta Bollandiana* 32 (1913) 121-229.

⁴ G. Dagron. La vie ancienne de saint Marcel l'Acémète // *Analecta Bollandiana* 85 (1968) 271-321.

та загальною пошаною вірних (с. 232). Маркел мало цікавиться політичним та світським життям столиці і вважає своїм завданням перебування в монастирі і виконання правила постійної молитви. Саме тому в «Житті» мало уваги відведено опису життя Константинополя та імператорського двору. Виникає питання, чи мав такий монастир та його ігумен який-небудь вплив на життя столиці? Незважаючи на те, що стосунки Маркела зі світською владою були зведені до мінімуму, Косінський, все-таки, аналізує їх (с. 221-228), звертаючи увагу читача на те, що ці стосунки хоч і були позитивними, однак не відігравали важливої ролі. Щобільше, у події з Ардавуром та його слугою (с. 221-226) бачимо, що Маркел був противником втручання світської влади у справи монастиря. Дещо цікавішими є стосунки з церковною владою (с. 228-232). Тут Маркел виступає справжнім помічником патріарха (і єпископів) та гарантом православ'я у боротьбі з ересю і залишає стіни монастиря лише для того, щоб підтримати вірних на іподромі і стати на захист Церкви. Маркел був свідомий негідної та часами аморальної поведінки константинопольської еліти, однак не вважав своїм обов'язком втручатися в її життя. І навіть при такому його ставленні він залишався духовним авторитетом як для вірних, так і для найвищої влади, адже сам імператор звертався до святого старця «як до батька» (с. 232) за порадою.

Властиво, усі чотири «Життя» у даному дослідженні об'єднуються однією ідеєю: в константинопольському середовищі V–VI ст. святі подвижники були Богом даним духовним авторитетом, який не підлягав двом іншим – світському та церковному, – а навіть перевершував їх. Про це Косінський говорить у п'ятому розділі (с. 233-244), який називається «Життійний ідеал відносин між святими і владою та історичне підґрунтя таких відносин». Цей розділ є своєрідним висновком, де дослідник, на основі аналізу чотирьох життій, потверджує ідею, зазначену у вступі: поряд з потужною імператорською владою та не менш важливою церковною ерархією у столиці Східної Римської імперії існував ще один вид влади, яку автор називає «релігійним харизматичним авторитетом» (с. 243), що не підпорядковувався жодному з попередніх, а стояв, радше, понад ними. Правдою є, що світські достойники, включно з імператором, більше, аніж церковна влада, шанували цей останній авторитет, однак у висновку Косінський намагається показати, все-таки, певну еволюцію і остаточне покращення стосунків між святими та ерархією: від прямої відмови іти на компроміс із церковною владою у «Житті Іпатія» до гармонійних стосунків між монахами та патріархом у «Житті Маркела» (с. 240-243).

Незважаючи на те, що між життями, які аналізуються у даній праці, є суттєві відмінності, книга постає перед читачем цілісним твором, який назагал досліджує витoki, розвиток та роль монашого руху у столиці Візантії. Чотири «Життя» представляють чотири періоди розвитку візантійського монашества, тому дане дослідження цікаве не лише як агіографічний твір, але і як історичний аналіз епохи. Можливо, певним недоглядом автора є брак міжтекстуальних посилань у самій праці, зокрема, коли йдеться про ту саму подію та тих

самих осіб у двох різних «Життях». Наприклад, в «Житті Маркела» розповідається про конфлікт з родиною Аспара, в якому не останню роль відігравав імператор Лев I (с. 221-223), натомість коли автор аналізує «Життя Даниїла», то там про цей самий конфлікт згадано лише одним реченням, без зазначення ролі Даниїла у цій важливій події. Такі паралелі дали б змогу краще зрозуміти церковно-політичну ситуацію того часу, а також показали б, чи існувало спілкування між монастирями і якими були ці міжмонастирські стосунки. Ще одне питання, яке постає упродовж читання праці (про нього вже згадувалося вище): чи причиною частих непорозумінь могло бути сирійське походження монахів, про яких йдеться у творі? Автор іноді повертається до цієї теми, але досить побіжно.

Особливої уваги заслуговують посилання, які займають іноді до половини сторінки та є справді інформативним і науковим доповненням основного тексту. Ґрунтовне дослідження завершується надзвичайно обширною бібліографією на 20 сторінках (с. 245-266) та покажчиками (с. 267-270). На жаль, у покажчику є суто технічна помилка: замість покажчика імен двічі подано покажчик географічних назв, що позбавляє читача дуже важливого засобу при опрацюванні такої інформативної праці. Наведені мною зауваги, без сумніву, не применшують важливості цього дослідження, яке буде цікавим і корисним як для науковців, так і для ширшого загалу читачів.

Ігнатія Гаврилик

Генрі Марш. *Ні сонце, ані смерть. Зі щоденників нейрохірурга: рефлексії* / перекл. з англ. Катерини Міхаліциної. Львів: Видавництво Старого Лева 2017. 336 с.

Генрі Марш, відомий сучасний англійський нейрохірург, з 1992 р. приїжджає в Україну, зокрема і до Львова. В рамках співпраці з українськими клініками лікар консультує пацієнтів, проводить операції, а віднедавна дає відкриті лекції. За останні роки в Україні вийшли дві книги цього британського лікаря. Перша з них, «Історії про життя, смерть і нейрохірургію», була перекладена багатьма мовами та видана більше ніж в 20 країнах, а в 2015 р. вийшла друком і українською мовою у «Видавництві Старого Лева». У ній автор ділиться спогадами про свою професійну діяльність у Британії й Україні. Своєрідним продовженням першої публікації автора є книга «Ні сонце, ані смерть». Англійською мовою вона вийшла під назвою «Admissions: A Life in Brain Surgery» у Великобританії в 2017 р. Назву української публікації запропонувала перекладач Катерина Міхаліцина за згодою автора.

Книга «Ні сонце, ані смерть» не є богословським трактатом, і не може жодним чином претендувати на це звання. Вона написана наприкінці лікарської

НАУКОВІ ЗАПИСКИ
УКРАЇНСЬКОГО КАТОЛИЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

серія
БОГОСЛОВ'Я
випуск 6

Літературне редагування
Рената Кивелюк, Галина Ференц, Ольга Музичка

Редагування англomовних анотацій
Браян Стайн

Коректура
Людмила Кулакевич

Технічна редакція
Ростислав Рибчанський

Комп'ютерне верстання
Ірина Дерезенець

Художнє оформлення
Євген Равський

УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
вул. Іларіона Свенціцького, 17, м. Львів, 79011
тел.: (+38032) 240-99-40, веб-сайт: <http://ucu.edu.ua>

Підписано до друку 04.02.2019. Формат 70×100 ¹/₁₆
Папір Munken Print Cream. Гарнітура Мініон. Друк RISO.
Обл.-вид. арк. 28,17. Умовн. друк. арк. 36,40.
Наклад 150.

Друк:
Друк ТзОВ «Компанія «Манускрипт»»
вул. Руська, 16, м. Львів, тел.: (+38032) 235-51-40
Свідоцтво про реєстрацію ДК 3628 від 19.11.2004

ISSN 2075-4817. Наукові записки УКУ. –
Львів, 2019. – Число XII. – Серія: «Богослов'я». – Вип. 6. – 448 с.